

The Effects of Social Skills' Training on Elementary School Students' Social Adjustment

Zekavet KABASAKAL¹, Neslihan ÇELİK²

ABSTRACT: The aim of this research is to study the effects of Social Skills' Training on the social adjustment of elementary school students. The sample of the study includes 38 students in the 4th and 5th grades (18 girls and 20 boys). In this research, pre- and post-test research model with control group has been used. This study has been conducted on control and experiment groups. **Walker-McConnell Scale of Social Competence & School Adjustment** and **Personal Information form** improved by the researcher have been used to collect the data.

The results of the study indicate that social skills' training is significantly more effective on teacher-preferred social behaviors, peer-preferred social behaviors and on students' social adjustment to school.

Key Words: Social Skills' Training, Social Adjustment, School Adjustment, Social Competence

SUMMARY

Purpose and Significance: There are certain behaviours that individuals must exhibit in order to carry out the roles which are assigned to them by the society. However, with the innovations of the developing world, it is obvious that individuals do not carry out these roles and the problems concerning social skills increase day by day. The aim of the researcher is to determine the effects of the social skill training groups on social competence and to improve the school adjustment of the primary school students who have social adjustment problems.

Methods: This research has been done on thirty-eight volunteering students in grade fourth and fifth at a primary school in İzmir the social adjustment score of which is low. Controlled group pre- and post- test research model has been used in the research. Before the experiment both of the groups were given WMCISYOUO (Walker-McConnell Social Competence and School Adjustment Scale). During the experiment, experiment group were given social skills' training, but nothing was given to control group at the end of the research, WMC-SYOUO was given again to both groups.

Results: The results of the study indicate that social skills' training is significantly more effective on teacher-preferred social behaviors, peer-referred social behaviors and on students' social adjustment to school.

Discussion and Conclusions: The results of the study show that social skills' training is effective on students' social adjustment levels and and their school adjustment. Similar studies on this issue have also indicated similar results. Therefore, it is thought to be beneficial that a more comprehensive social skills training should be given at schools and similar programs for teachers and families should be constructed.

¹ Yrd.Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD. Buca/İzmir, zekavet.kabasakal@deu.edu.tr

² Rehber Öğretmen, İzmir.

Sosyal Beceri Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Uyum Düzeylerine Etkisi

Zekavet KABASAKAL¹, Neslihan ÇELİK²

ÖZ: Bu çalışmada, sosyal beceri eğitiminin ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf düzeyindeki öğrencilerin sosyal uyum düzeylerine etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın deney ve kontrol grubu İzmir ilindeki bir ilköğretim okulunda öğrenim gören 18'i kız 20'si erkek toplam 38 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada kontrol gruplu ön test-son test araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın veri toplama araçları Walker-McConnell Sosyal Yeterlik ve Okul Uyum Ölçeği (WMC-SYOUÖ) ve araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan Kişisel Bilgi Formundan oluşmaktadır. Araştırmanın sonucunda öğrencilere verilen sosyal beceri eğitiminin öğrencilerin öğretmen tercihli sosyal davranış, akran tercihli sosyal davranış ve okula uyumları üzerinde etkili olduğu, deney grubunun bu alt boyutlar için kontrol grubundan anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Beceri Eğitimi, Sosyal Uyum, Okul Uyum, Sosyal Yeterlik

GİRİŞ

Sosyal ilişkiler insan yaşamında önemli bir yere sahiptir. Bireyler, yaşamlarının büyük bir kısmını diğer insanlarla ilişki kurarak geçirmektedirler. Yeterli sosyal beceriye sahip olan bireylerin, yaşamlarının çeşitli alanlarında daha sağlıklı ilişkiler kurması kolaylaşmaktadır. Yaşamın ilerleyen yıllarında sağlıklı ilişkiler geliştirmede, sosyal becerilerin çocukluk yıllarında kazanılmasının büyük etkisi vardır. Bireyin çocukluk döneminde yeterli sosyal becerileri kazanması, onun yaşamındaki farklı alanlarda önemli başarılar elde etmesi ve sosyal uyumu açısından önemlidir.

Sosyal becerilerin gelişimi, sosyal yeterlik olarak adlandırılan gelişmelerle iç içedir. Bunlar, kendini ifade etme, kendine güven, arkadaşlarca kabul görme, destekleyici sosyal çevre ve sosyal bağımsızlıktır (Akkök, 1999). Bacanlı (1999)'ya göre sosyal beceriler, kişinin kendisi dışındaki kişilerle karşılıklı ve sağlıklı ilişkiler kurabilmesi için gerekli olan becerilerdir. Sosyal yeterliği ise, bir kişinin bir takım sosyal ilişkileri yürütebilmesinde gerekli olan becerilerin kazanılmış olup olmadığını ifade eden, bu anlamda bir ölçüte göre kişinin değerlendirilmesini içeren bir kavram olarak tanımlamıştır. Sosyal beceri ve sosyal yeterlilik kavramları bazı kuramcılar tarafından farklı kullanılmaktadır. Hops (1983) sosyal beceri ve sosyal yeterlik kavramlarını ayrı olarak ele almaktadır. Ona göre sosyal yeterlik bireyin belli durumdaki performansının genel niteliği hakkında bir sosyal yargıyı bildiren geniş bir terimdir. Sosyal beceri ise belli bir sosyal durumda sergilenen davranış biçimidir. Sosyal olarak yeterli olan bir bireyin sosyal becerilere de sahip olduğunu belirtmektedir. Ancak bazen bireylerin sahip oldukları bu becerileri hangi durumlarda ve nasıl kullanacaklarını yeterince öğrenmemiş olmaları sosyal beceri eksikliğini doğurmaktadır. McFall (1982), sosyal beceri ve sosyal yeterlik kavramlarının kesinlikle birbiri yerine kullanılamayacağını belirtmektedir. McFall'a göre beceri, bir görevi yeterli bir şekilde yerine getirebilmek için gerekli özgül yetenekler olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal beceriler bir çocuğun diğer çocuklara yönelik davranışlarını da kapsar. İyi ilişkiler kurabilme, başkalarının haklarına ve duygularına saygı duyabilme ve uygun sosyal davranış için grup normlarını dikkate alma gibi davranışlar aynı zamanda çocuğun istediklerini elde etmesini sağlar (Çetin, Alpa Bilbay ve Albayrak Kaymak, 2003). Ayrıca sosyal beceriler duyguların ifade edilmesinde de önemlidir (Gresham,1990). Sosyal becerileri gelişmiş olan bireylerin sosyal uyum düzeyinin de yüksek olması beklenebilir. Öğrencilere sosyal becerileri kazandırmaya yönelik çalışmaların son zamanlarda yoğunlaştığı görülmektedir.

Özellikle yurtdışında çocukların sosyal becerileri üzerine yapılan çalışmalarda önemli bir artış olduğu dikkati çekmektedir. Chung ve Watkins (1995) Hong Kong'lu 60 ilköğretim öğrencisine, sekiz oturumluk sosyal beceri eğitim programı uygulamışlardır. Araştırmacılar öğrencilerin sözel ve sözel olmayan becerilerini, düşünceyi aktarma becerilerini, davranışsal metotlarını, problem çözme becerilerini, gevşeme becerilerini ve atılganlık becerilerini arttırmayı hedefledikleri eğitim sonunda, yapılan çalışmanın öğrencilerin benlik saygılarını geliştirmede etkili olduğunu ve verilen eğitimin

öğrencilerin sosyal ilişkilerinde olumlu değişimler sağladığını saptamışlardır. Başka bir araştırmada (Misener, 1995) çocuklarda davranışsal problemleri düzenlemek için geliştirilen aktivite uyumlu bir sosyal beceri programı, 19'u erkek ve 7'si kızdan oluşan 27 çocuğu içeren bir deney grubu ve 20 çocuğu içeren bir kontrol grubunda karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak sosyal beceri eğitim programının çocukların olumsuz davranışlarını değiştirmede etkili olduğu bulunmuştur.

Ülkemizde de konuyla ilgili yapılan çalışmalar giderek artmaktadır. Odacı ve diğerleri (2003), 32 ilköğretim öğrencisi ile yaptıkları araştırmada sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin denetim odağı düzeylerine olumlu etkileri olduğu sonucuna varmışlardır. Çubukçu ve Gültekin (2006), ilköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal becerileri öğretmenlere sorarak belirlemişlerdir. Öğretmenler öncelikli olarak ilişkiyi başlatma ve sürdürme, grupla iş yapma, plan yapma ve problem çözme becerilerine puan vermişlerdir. Kara(2003), ilköğretim düzeyinde öğretmen ve öğrencilerin sosyal beceri algıları üzerine yaptığı çalışmada, öğrencilerin sosyal beceri algısının sosyo-ekonomik düzey değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiğini bulmuştur. Yine algılanan sosyal beceri üzerine Çivitçi ve Çivitçi (2009), tarafından gerçekleştirilen çalışmada mantık dışı inançlar arttıkça algılanan sosyal becerinin azaldığı görülmüştür.

Sümer-Hatipoğlu (1999), sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin algılanan sosyal beceri boyutlarına ve sosyometrik statülerine etkisini araştırmıştır. Sosyal beceri eğitimi programının öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmede etkili bir yöntem olmadığını bulmuşlardır. Uz Baş (2003), 365 öğrenci ile yaptığı bir çalışmada, öğrencilerin sosyal becerileri ve okul uyumu ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin sosyal beceri ve okul uyumları ile depresyon puanları arasında negatif ve anlamlı ilişkiler olduğu, öğrencilerin sosyal beceri ve okul uyumlarının, sosyo-ekonomik düzeyleri, cinsiyetleri, ebeveynin birliktelik durumu ve kardeş sıralamasına göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur.

Sonuç olarak sosyal becerilerin bireyin kişisel yeterliliğini oluşturan önemli bir unsur olduğu, bu becerilerin eksik olması durumunda bireylerin duygusal ve sosyal alanda ilişki kurmada, ilişkilerini sürdürmede, sorunlarla karşılaştıklarında bu sorunlarla baş etmede sorun yaşadıkları, sosyal etkileşimin insanın yaşamının evrensel ve ayrılmaz bir parçası olduğu görülmektedir. Bu nedenle süregelen çalışmaların yanı sıra bireyin sosyal uyumunu kolaylaştıran, sosyal beceri kazandırmaya yönelik çalışmalara gereksinim duyulduğu söylenebilir.

Araştırmanın amacı sosyal uyum sorunu yaşayan ilköğretim öğrencilerinin, sosyal yeterlik ve okula uyumlarının geliştirilmesinde sosyal beceri eğitim programının etkisini saptamaktır. Bu amaçla araştırma kapsamında “eklektik yaklaşıma dayalı sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin sosyal uyum düzeylerine anlamlı etkisi bulunmakta mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu araştırmada ifade edilen amaca dayalı olarak aşağıda belirtilen hipotezlerin doğruluğu test edilecektir.

1. İlköğretim öğrencilerinin sosyal uyum düzeylerini arttırmak amacıyla hazırlanan sosyal beceri eğitimi programına katılan öğrencilerin öğretmen tercihli sosyal davranışlarında katılmayan öğrencilere göre anlamlı bir farklılık olacaktır.
2. İlköğretim öğrencilerinin sosyal uyum düzeylerini arttırmak amacıyla hazırlanan sosyal beceri eğitimi programına katılan öğrencilerin akran tercihli sosyal davranışlarında katılmayan öğrencilere göre anlamlı bir farklılık olacaktır.
3. İlköğretim öğrencilerinin sosyal uyum düzeylerini arttırmak amacıyla hazırlanan sosyal beceri eğitimi programına katılan öğrencilerin okul uyumu katılmayan öğrencilere göre anlamlı bir farklılık gösterecektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmada kontrol gruplu ön test-son test araştırma modeli kullanılmıştır. Uygulama öncesinde her iki gruba da Walker-McConnell Sosyal Yeterlik ve Okula Uyum Ölçeği (WMC-SYOUÖ) uygulanmıştır. Deney sürecinde deney grubuna sosyal beceri eğitim programı uygulanmış, bununla birlikte sosyal beceri grubundaki etkileşimi ortaya koymak amacıyla grup çalışmaları sırasında öğrencilerin tutum ve davranışları gözlem formlarına kaydedilmiştir. Kontrol grubuna ise

hiçbir işlem uygulanmamıştır. Araştırma sürecinin sonunda her iki gruba Walker- McConnell Sosyal Yeterlik ve Okula Uyum Ölçeği (WMC-SYOUÖ) tekrar uygulanmıştır.

Araştırmanın Çalışma Grubu ve Grubu Oluşturma süreci

Araştırmaya ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıflardan toplam 40 öğrenci katılmıştır. Araştırma yapılan ilköğretim okulunda, tümü dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinden oluşan 345 öğrenciye WMC-SYOUÖ uygulanmıştır. Uygulama sonucu WMC-SYOUÖ'den elde edilen toplam puan dikkate alınarak, sıralamada düşük puan alanlar, en düşük puan alandan başlanılmak üzere 40 kişilik bir grup oluşturulmuştur. (Fox ve Boulton, 2003). Bunların 20'si deney, 20'si kontrol grubuna rastgele seçkiyle yansız olarak atanmıştır. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin araştırmaya katılma konusunda gönüllülükleri göz önünde bulundurulmuştur.

Deney grubuna katılan bir dördüncü sınıf öğrencisi çeşitli nedenlerle uygulama programına katılamamıştır. Bu nedenle kontrol grubundan da deney grubuna katılmayan öğrencinin WMC-SYOUÖ ön-test puanına yakın puan almış olan 1 öğrenci uygulamadan çıkarılmıştır. Sonuç olarak deney ve kontrol gruplarının her birinde 19 olmak üzere toplam 38 öğrenci araştırma kapsamına alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

a) *Walker-McConnell Sosyal Yeterlik ve Okul Uyum Ölçeği (WMC-SYOUÖ)*; Araştırmada öğrencilerin sosyal beceri ve okul uyumlarını ölçmek için Uz Baş (2003) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış Walker-McConnell Sosyal Yeterlik ve Okul Uyum Ölçeği (WMC-SYOUÖ) kullanılmıştır. Ölçek genel anlamıyla sosyal yeterlik terimi altında sınıflandırılan iki temel uyum alanını ölçecek şekilde hazırlanmıştır. Bunlar uyuma yönelik sosyal davranış ve kişilerarası sosyal yeterliktir. Uyuma yönelik sosyal davranış, sınıf içindeki eğitim ortamında bağımsız olarak fonksiyonda bulunmak için gerekli becerilere işaret ederken, kişilerarası sosyal yeterlik, diğerleriyle uygun sosyal etkileşimler ve ilişkileri korumak için gerekli olan becerilerden oluşmaktadır. Ölçeğin ilköğretim ve ergenler için iki ayrı formu bulunmaktadır. Bu ölçeğin ilköğretim formu faktör analizi yöntemi ile oluşturulmuştur. Üç alt ölçeği (Öğretmen Tercihli Sosyal Davranış, Akran Tercihli Sosyal Davranış ve Okul Uyumu) vardır. Bu üç alt ölçek toplam 43 maddeyi içermektedir. Ölçeğin üç alt ölçeğinin içerikleri şöyle özetlenebilir: Öğretmenlerce oldukça değer verilen empati, işbirliği, kendini kontrol, akran ilişkilerinde duyarlık ve sosyal açıdan olgunluk gibi davranışlar içeren "Öğretmen Tercihli Sosyal Davranış" alt ölçeği birinci alt ölçek olarak yer almaktadır ve 16 maddeden oluşmaktadır. İkinci alt ölçek olarak tanımlanan "Akran Tercihli Sosyal Davranış", serbest oyun zamanlarındaki akran dinamiklerini ve sosyal ilişkilerini yöneten sosyal davranış biçimlerine ilişkin akran değerlerini yansıtan 17 maddeyi içermektedir. Okula Uyum Alt Ölçeği olarak tanımlanan üçüncü alt ölçek ise eğitimsel ortamların idare edilmesiyle ilişkili doğal öğretmen beklentilerini yansıtmakta ve 10 maddeden oluşmaktadır.

Ölçeğin yapı geçerliği çalışması sonucunda Walker ve McConnell (1995) ölçeğin üç alt boyuttan oluştuğunu bulmuşlardır. Ayrıca yürütülen güvenirlik çalışmasında ise araştırmacılar ölçeğin toplamına ilişkin Cronbach Alfa katsayısını .97 sırasıyla Öğretmen Tercihli Sosyal Davranış alt ölçeğinde .96, Akran Tercihli Sosyal Davranış alt ölçeğinde .95 ve Okul Uyumu alt ölçeğinde ise .96 olarak rapor etmişlerdir. Uz Baş (2003) ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmasında ölçeğin üç boyutta toplamda varyansın %65'ini açıkladığı hesaplamıştır. Güvenirlik çalışmasını test tekrar test ve iç tutarlılık yöntemlerini kullanarak yürüten araştırmacı iki hafta arayla ölçeğin uyguladığında tüm alt boyutlarda ilk ve son uygulama arasında .80'in üzerinde ilişkiler olduğunu bulmuştur. Ölçeğin uyarlama çalışması sonrasında Cronbach Alfa katsayıları Öğretmen Tercihli Sosyal Davranış için .93, Akran Tercihli Sosyal Davranış için .94, Okul Uyumu için .96 ve toplamı içinde .97 olarak hesapladığını belirtilmektedir.

b) *Kişisel Bilgi Formu*; Araştırma grubundaki öğrencileri çeşitli yönleri ile tanımak için araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Kişisel bilgi formu çalışma grubunun cinsiyet, yaş ve sınıf gibi özelliklerini belirlemeye yönelik kapalı uçlu çoktan seçmeli üç sorudan oluşmaktadır.

Deney Grubuna Verilen Eğitim

Deney grubuna, oturum süresi 1 saat olmak üzere on hafta boyunca Çetin, Alpa Bilbay ve Albayrak Kaymak (2003) tarafından hazırlanan sosyal beceri eğitimi uygulanmıştır. Aşağıdaki tabloda özet olarak oturumların amacı, süresi ve uygulanan etkinlikler verilmiştir.

Tablo-1 Sosyal Beceri Eğitim Programının Oturumlarının İçerikleri

Oturum	Oturum süresi	Oturumun Amacı	Oturumun etkinliği
1	1saat	Tanışma, çevresindekiler için farkındalığı artırma	Nesi var? Çembere dikkat
2	1saat	Etkili dinleme kuralları	Alo, sesli kutular Top kimde?
3	1saat	Karşımızdakinin duygularını anlama	Duygu kolajı Duygu dağarcığı
4	1saat	Bir gruba girme ya da etkinliğe katılma becerisini geliştirme	Uygun dikkat çekme Ben de oynayabilir miyim?
5	1saat	Gruptan dışlanma ile başa çıkma	Kendi kendine Oyuna girme
6	1saat	Kızgınlıkla başa çıkma	Kızma birader Üstüme gelme
7	1saat	Arkadaşlarla uzlaşabilme	Sorunu arkadaşça çöz Bir resim çiz
8	1saat	Arkadaşlarına yardım etme	Sırada mısınız? Acil yardım
9	1saat	Arkadaşlarla paylaşma	Şimdi nasıl? Balon dansı
10	1saat	Olumlu düşünme ve çalışmayı sonlandırma	Kendimde sevdiğilerim Dost çemberi Hoşça kal

Verilerin Analizi

Araştırmanın ölçme araçlarından elde edilen değerler SPSS programı kullanılarak ham veri setine dönüştürülmüştür. Ham veri setindeki gürültülü değerler (noising value) frekans tabloları aracılığıyla taranarak tespit edilen sorunlu değerler veri formlarına geri dönülerek düzeltilmiştir (Oğuzlar, 2003). Araştırmanın alt hipotezleri deney ve kontrol gruplu desenlerde kullanılması önerilen tek faktör üzerinde tekrarlanmış ölçümler için iki faktörlü varyans analizi yöntemiyle sınanmıştır (Bonate, 2000; Tabacknick ve Fidell, 2001). Veri analize alınmadan önce tekrarlanmış ölçümler için iki faktörlü varyans analizi için gereken varsayımsal kriterleri karşılama düzeyi açısından incelenmiştir. Verinin tüm alt boyutlarda normal dağılım varsayımını karşıladığı gözlenmiştir (Kolmogorov Smirnov $p>,05$). Ayrıca varsayansın homojenliği varsayımı (Levene F testi) sınanmış ve aykırı değerler kontrolü (box plot) yapılmıştır (Bonate, 2000; Tabacknick ve Fidell, 2001). Araştırma analizlerinde etki büyüklüklerini (effect size) belirlemek için η^2 kullanılmıştır. Araştırmanın tüm hipotezlerindeki grup ve ölçüm arasındaki farkın anlamlı çıktığı gözlenerek her hipotezdeki ortak etkinin kaynağı Tukey q tekniği kullanılarak elde hesaplanmıştır. Araştırma verisinin varsayımsal kriterleri karşıladığı gözlenerek analizler, 05 anlamlılık düzeyinde incelenmiştir.

BULGULAR

Araştırmada ilk olarak ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal uyum düzeylerini arttırmak amacıyla hazırlanan sosyal beceri eğitim programına katılan öğrencilerin öğretmen tercihli sosyal davranışlarının katılmayan öğrencilere göre anlamlı artış olup olmadığı incelenmiştir. Deney grubundaki öğrencilerin ön test ortalaması ($\bar{x}= 35,95$, $ss= 6,27$) ile son test

ortalaması arasında ($\bar{x}$ = 51,42, ss= 12,50) gözle görülür bir artış varken kontrol grubundaki öğrencilerin ön test ortalaması ($\bar{x}$ = 30,84, ss= 6,74) ile son test ortalaması ($\bar{x}$ = 36,63, ss= 8,70) arasında deney grubundaki öğrencilerin ortalamaları kadar yüksek bir artışın olmadığı gözlenmiştir. Deney grubunda gözlenen bu farklılığın anlamlı olup olmadığını incelemek amacıyla tek faktör üzerinde tekrarlanan tekrarlı ölçümler için iki faktörlü varyans analizi kullanılmış ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo- 2 Çalışma grubunun öğretmen tercihli sosyal davranış ölçeği ön test - son test puanlarının ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	η^2
Gruplararası						
Grup	1880,05	1	1880,05	22,71	,000*	,39
(Deney/Kontrol)						
Hata	2980,58	36	82,79			
Gruplarıçi						
Ölçüm	2147,58	1	2147,58	28,49	,000*	,44
(Ön test – Son test)						
Grup*Ölçüm	445,47	1	445,47	5,91	,020*	,14
Hata	2713,95	36	75,39			

* $p < ,05$

Öğretmen tercihli sosyal davranış ölçeği puanları için yapılan analiz sonucunda grup etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($F_{1,36}=22,71$). Bu sonuca göre deney ve kontrol grubundaki öğrenciler grup ayrımı yapılmaksızın incelendiğinde aralarındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur. Başka bir bulgu ise ön test - son test için ölçümler arasındaki etkinin anlamlı olduğunu göstermektedir ($F_{1,36}=28,49$). Öğrencilerin öğretmen tercihli sosyal davranışlarının sosyal beceri eğitim programıyla manipule edilebileceğine ilişkin araştırmanın alt hipotezi sırandığında ise, grup ve ölçüm arasındaki farkın anlamlı olduğu gözlenmektedir ($F_{1,36}= 5,91$). Bu sonuca göre deney grubuna verilen eğitim uygulamalarının öğrencilerin öğretmen tercihli sosyal davranışlarını arttırmada etkili olduğu veya başka bir ifadeyle deneyin öğrencilerin öğretmen tercihli sosyal davranışlarını olumlu yönde manipule etmede etkili bir yöntem olduğu söylenebilir. Grup ve ölçüme ilişkin etki büyüklüğünün orta düzeyde ($\eta^2=,14$) olduğu yani öğretmen tercihli sosyal davranış değişikliğinde gözlenen varyansın ancak %14'ünün deneysel koşullarla açıklanabileceği bulunmuştur. Analiz sonucunda ortak etkinin anlamlı çıkmasından dolayı gözlenekler arasındaki ortak etkinin kaynağını hesaplamak için Tukey q analizi yapılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının ön test son test Tukey q değeri (26,67, $\alpha=,05$, $r=2$ ve $sd=36$ için kritik değer 4,80) manidar oranda eğitim programının öğretmen tercihli sosyal desteği arttırmada etkili olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın diğer bir hipotezi ise, ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal uyum düzeylerini arttırmak amacıyla hazırlanan sosyal beceri eğitim programına katılan öğrencilerin akran tercihli sosyal davranışlarının deneye katılmayanlara göre anlamlı artış gösterip göstermediğini inceleme yönündedir. Deney grubundaki öğrencilerin ön test ortalaması ($\bar{x}$ = 37,48, ss= 6,13) ile son test ortalaması arasında ($\bar{x}$ = 55,16, ss= 15,83) gözle görülür bir artış varken kontrol grubundaki öğrencilerin ön test ortalaması ($\bar{x}$ = 33,06, ss= 6,17) ile son test ortalaması ($\bar{x}$ = 38,42, ss= 12,45) arasında deney grubundaki katılımcıların ortalamaları kadar yüksek bir artışın olmadığı gözlenmiştir. Deney grubunda gözlenen bu farklılığın anlamlı olup olmadığını incelemek amacıyla tek faktör üzerinde tekrarlanan tekrarlı ölçümler için iki faktörlü varyans analizi kullanılmış sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo- 3 Çalışma grubunun akran tercihli sosyal davranış ölçeği ön test - son test puanlarının ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	η^2
Gruplararası						
Grup (Deney/Kontrol)	2126,37	1	2126,37	16,24	,000*	,31
Hata	4713,58	36	130,93			
Gruplarıçi						
Ölçüm (Ön test – Son test)	2524,26	1	2524,26	23,05	,000*	,39
Grup*Ölçüm	720,47	1	720,47	6,58	,015*	,15
Hata	3943,26	36	109,54			

* $p < ,05$

Araştırmada akran tercihli sosyal davranış ölçeği puanları için yapılan analiz sonucunda grup etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($F_{1-36}=16,24$). Bu sonuca göre deney ve kontrol grubundaki katılımcıların grup ayrımı yapılmaksızın incelendiğinde aralarında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Başka bir bulgu ise, ön test - son test için ölçümler arasındaki etkinin anlamlı olduğu yönündedir ($F_{1-36}= 23,05$). Deney grubundaki öğrencilerin akran tercihli sosyal davranışlarının deneyle değiştirilip değiştirilemeyeceğine ilişkin araştırma hipotezi incelendiğinde grup ve ölçüm arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($F_{1-36}= 6,58$). Sonuç olarak deney grubuna verilen eğitim uygulamalarının öğrencilerin akran tercihli sosyal davranışlarını arttırmada etkili olduğu söylenebilir. Grup ve ölçüme ilişkin etki büyüklüğünün orta düzeyde olduğu ($\eta^2=,15$) söylenebilir. Analiz sonucunda ortak etkinin anlamlı çıkmasından dolayı gözenekler arasındaki ortak etkinin kaynağını hesaplamak için Tukey q analizi yapılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının ön test son test Tukey q değeri (25,29, $\alpha=,05$, $r=2$ ve $sd=36$ için kritik değer 4,80) eğitim programının öğrencilerin akran tercihli sosyal desteği arttırmada manidar oranda etkili olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın son hipotezi, ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal uyum düzeylerini arttırmak amacıyla hazırlanan sosyal beceri eğitim programına katılan ve katılmayan öğrencilerin okul uyumunu incelemeye yöneliktir. Deney grubundaki öğrencilerin ön test ortalaması ($\bar{x}= 21,00$, $ss= 5,23$) ile son test ortalaması arasında ($\bar{x}= 29,79$, $ss= 9,97$) gözle görülür bir artış varken kontrol grubundaki öğrencilerin ön test ortalaması ($\bar{x}= 19,79$, $ss= 5,13$) ile son test ortalaması ($\bar{x}= 21,00$, $ss= 5,61$) arasında deney grubundaki öğrencilerin ortalamaları kadar büyük bir artışın olmadığı gözlenmiştir. Çalışma grubunun ön-test ve son test ortalamalarındaki farkı incelemek amacıyla tek faktör üzerinde tekrarlanan tekrarlı ölçümler için iki faktörlü varyans analizi kullanılmış, sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo- 4 Çalışma grubunun okul uyumu ölçeği ön test - son test puanlarının ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	η^2
Gruplararası						
Grup (Deney/Kontrol)	475,00	1	475,00	7,44	,010*	,171
Hata	2299,16	36	63,87			
Gruplarıçi						
Ölçüm (Ön test – Son test)	475,00	1	475,00	16,75	,000*	,317
Grup*Ölçüm	272,84	1	272,84	9,62	,004*	,211
Hata	1021,16	36	28,37			

* $p < ,05$

Araştırmada okul uyumu ölçeği puanları için yapılan analiz sonucunda grup etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($F_{1-36}=7,44$). Bu sonuca göre deney ve kontrol grubundaki katılımcıların grup ayrımı yapılmaksızın incelendiğinde aralarındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur. Başka bir bulgu ise ön test - son test için ölçümler arasındaki etkinin anlamlı olduğu yönündedir ($F_{1-36}= 16,75$).

Çalışma grubunun okul uyumuna yönelik davranışlarının deneysel çalışmayla manipüle edilebileceğine ilişkin araştırmanın alt hipotezi sınıandığında ise grup ve ölçüm arasındaki farkın anlamlı olduğu gözlenmektedir ($F_{1-36} = 9,62$). Sonuç olarak deney grubuna yapılan deneysel uygulamaların öğrencilerin okul uyumunu arttırmada etkili olduğu söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, sosyal beceri eğitim programının deney grubundaki öğrencilerin okula uyumunu manipüle etmede etkili bir yöntem olduğu düşünülebilir. Grup ve ölçüme ilişkin etki büyüklüğünün orta düzeyde olduğu ($\eta^2 = ,21$) olduğu, okul uyumunu değiştirmede gözlenen varyansın %21'inin deneysel koşullarla açıklanabileceği bulunmuştur. Analiz sonucunda ortak etkinin anlamlı çıkmasından dolayı gözenekler arasındaki ortak etkinin kaynağını hesaplamak için Tukey q analizi yapılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının ön test son test Tukey q değeri (27,20, $\alpha = ,05$, $r = 2$ ve $sd = 36$ için kritik değer 4,80) eğitim programının öğrencilerin okula uyumuna manidar oranda katkı sağladığını göstermektedir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Öğrencilerin sosyal uyumunu arttırmak amacıyla hazırlanan sosyal beceri eğitimi programına katılan ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf düzeyindeki öğrencilerin öğretmen tercihli sosyal davranışlarının, katılmayanlara göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur.

Deney ve kontrol grubundaki öğrenciler ön test ve son test puanlarına göre karşılaştırıldığında, deney grubu puanlarının olumlu yönde farklılaştığı ve sosyal beceri eğitimi programının öğretmen tercihli sosyal davranışı arttırmada etkili olduğu tespit edilmiştir. Eğitim grubunun etki alanının orta büyüklükte olduğu görülmüştür.

Araştırmada akran tercihli sosyal destek alt ölçeği için yapılan analiz sonucunda grup etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre, deney ve kontrol grubundaki katılımcıların aralarında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Deney grubuna verilen sosyal beceri eğitim programının öğrencilerin akran tercihli sosyal davranışlarını arttırmada etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer sonucu da, deney grubuna uygulanan sosyal beceri eğitimi programının öğrencilerin okul uyumunu arttırmada etkili olduğudur. Sosyal beceri eğitiminin öğrencilerin okula uyumunu manipüle etmede etkili bir yöntem olduğu söylenebilir.

Bu araştırmanın sonuçları, öğrencilere uygulanan sosyal beceri eğitim programının onların sosyal uyumlarını artırıcı yönde etkili olduğunu göstermektedir. İlgili literatür incelendiğinde öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmeye yönelik hazırlanan eğitim programlarının öğrencilerin sosyal uyum düzeyleri üzerinde olumlu etkilerinin olduğu söylenebilir. Araştırmanın sonuçları, bu konuda literatürle paralellik göstermektedir.

Bu konudaki araştırmalardan; ilköğretim düzeyindeki öğrencilere yönelik bir çalışmada Alpa-Bilbay (1999), sosyal beceri eğitiminin, arkadaşlarıncı düşük kabul gören ilköğretim dönemindeki çocukların, akran ilişkileri ve sosyal uyumları üzerindeki etkilerini araştırmıştır. On oturumluk bir eğitim programı sonunda deney grubundaki öğrencilerin sosyal beceri bilgisinde anlamlı bir artış olduğu, ancak bunun sosyallik, yalıtlanma ve saldırganlık puanlarına yansımadağı bu boyutlarda deney grubunun kontrol grubundan farklılaşmadığı sonucuna varmıştır.

Altmış ilköğretim öğrencisine, sosyal beceri alanlarındaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere sekiz oturumluk bir sosyal beceri eğitimi veren Chung ve Watkins (1995) sözel ve sözel olmayan iletişim becerileri, atılganlık, problem çözme vb. becerileri içeren bu programın öğrencilerin sosyal ilişkilerinde olumlu değişiklikler sağladığını saptamıştır.

Lise öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen ve benzer araştırma modelinin kullanıldığı başka bir araştırmada, sosyal beceri eğitiminin ergenlerin kişilerarası ilişki düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, lise öğrencilerin sosyal uyum düzeyleri üzerinde, sosyal beceri eğitiminin olumlu etkilerinin olduğu bulunmuştur (Uzamaz, 2000).

Üniversite düzeyinde de öğrencilere yönelik sosyal beceri eğitimi çalışmalarının olumlu sonuçlar verdiği görülmektedir. Yüksel (1997) almış altı üniversite öğrencisiyle yaptığı araştırmada dokuz haftalık sosyal beceri eğitiminin öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini olumlu yönde arttırdığını belirlemiştir. Farklı eğitim kademelerinde sosyal beceri eğitiminin uygulandığı adı geçen araştırmaların sonuçları ile bu araştırma sonuçlarının uyumlu olduğu görülmektedir.

Sosyal beceri eğitimi programları öğrencilerin uyum sorunlarını ortadan kaldırmak amacıyla da kullanılmaktadır. Verduyn ve arkadaşları (1990) ilköğretim düzeyinde on-onüç yaş grubunda ve davranış sorunu olan öğrenciler için sosyal beceri eğitimi uygulamış ve grubun davranışlarında olumlu yönde değişiklikler görüldüğünü belirtmiştir.

Misener (1995) davranış problemi bulunan çocuklarda sosyal beceri eğitimi programının olumsuz davranışları değiştirmede etkisi üzerine yaptığı çalışmasında sosyal beceri eğitimi programının olumsuz davranışları değiştirmede etkili olduğunu bulmuştur. Bu araştırmaların sonuçları da bizim araştırmamızın sonuçları ile paralellik göstermektedir.

İlköğretim öğrencilerinin sosyal becerilerini geliştirmek için farklı bir yöntemle (drama ile) yapılan çalışmada da öğrencilerin sosyal uyumu üzerine olumlu sonuçlar elde edilmiştir (Kocayörük, 2000).

İlköğretim öğrencilerine yönelik sosyal beceri eğitiminin, bu konuda yetersizliği olan öğrencilerin sosyal becerileri geliştirmede etkili bir yöntem olmadığı sonucuna ulaşan çalışmalar da mevcuttur (Sümer-Hatipoğlu, 1999). Bu çalışmada ise, ilköğretim öğrencilerinin sosyal uyum düzeyleri, öğretmen tercihli sosyal davranışlar, akran tercihli sosyal davranışlar, okul uyumu boyutlarında sosyal beceri eğitimi ile olumlu yönde geliştirilebilmiştir.

Ayrıca özel gereksinimli öğrencilerin sosyal becerilerinin de geliştirilmesi, akranları tarafından sosyal kabullünü arttırmak için yapılan sosyal beceri eğitimi çalışmaları giderek artmaktadır. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite sorunu olan çocuklarla yapılan sosyal beceri eğitimlerinin de öğrencilerde olumlu kazanımlara neden olduğu görülmüştür (Anstel ve Remer, 2003).

Bu konudaki araştırmaların birçoğu ve bu araştırmanın sonuçları farklı eğitim kademelerindeki öğrencilerle gerçekleştirilen sosyal beceri eğitimlerinin bireylerin sosyal uyumuna olumlu yönde katkı sağladığını göstermektedir.

Bu araştırma sonuçları dikkate alındığında şu tür öneriler geliştirilebilir:

İlköğretim okullarında sosyal becerileri geliştirmek üzere hazırlanan eğitim programlarının yaygınlaştırılması öğrencilerin sosyal uyumlarını arttırmada katkı sağlayabilir. Öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmek için verilen eğitimlerin olumlu sonuçlarının kalıcı olması için tekrar oturumları ve izleme çalışmalarının yapılması yararlı olacaktır. Sosyal beceri eğitim programlarının etkililiğinin artırılması ve öğrencilerin sosyal beceri eğitimi sonundaki kazanımlarının kalıcı hale gelmesinde, öğretmenlere ve ailelere yönelik paralel programlar düzenlenmesi de önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkök, F. (1999). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi. Öğretmen el kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Alpa Bilbay, A. (1999). *Effectiveness of a social skills training program to enhance the peer relations of low accepted fourth grade children*. Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Anstel, K.M. ve Remer, R. (2003). Social skills training in children with attention deficit hyperactivity disorder; A randomized-controlled clinical trial. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 32(1), 153-165.
- Bacanlı, H. (1999). *Sosyal beceri eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bonate, P.L. (2000). *Analysis of pretest-posttest designs*. Boca Ration: Chapman and Hall.
- Chung, C.H. ve Watkins, D. (1995). Evaluating a social skills training program for Hong Kong students. *Journal of Social Psychology*, 135(4), 527-528.
- Çetin, F., Alpa Bilbay A. ve Albayrak Kaymak, D. (2003). *Çocuklarda sosyal beceriler*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Çivitçi, A. ve Çivitçi, N.(2009). İlköğretim öğrencilerinde algılanan sosyal beceri ve mantıkdışı inançlar. *İlköğretim Online*, 8(2), 415-424.
- Çubukçu, Z. ve Gültekin, M.(2006). İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 37,155-174.
- Fox, C. R. ve Boulton, Michael J. (2003). A social skills training (SST) programme for victims of bullying. *Pastoral Care*, 6, 19-26.
- Gresham, F. M. (1990). Best practices in social skills training. A.Thomas ve J. Grimes (Ed.), *Best Practices in School Psychology-II*. (s. 695-709). Washington: National Association of school Psychologist.
- Hops, H. (1983). Children's social competence and skill: Current research practices and future directions. *Behavior Therapy*, 14, 3-18.

- Kara, E.(2003). *Öğretmen ve öğrencilerin sosyal beceri algılarına etki eden faktörler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Kocayörük, A. (2000). *İlköğretim öğrencilerinin sosyal becerilerini geliştirmede dramanın etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- McFall, M. R. (1982). A review and reformulation of the concept of social skills. *Behavioral Assesment*, 4, 1-33.
- Misener, D. B. (1995). *An evaluation of secondary prevention social skills training program for children*. Yayınlanmamış doktora tezi, Toronto Üniversitesi, Toronto.
- Odakçı, H. ve diğerleri.(2003) Sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin denetim odağı üzerine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 20,49-58.
- Oğuzlar, A. (2003). Veri ön işleme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21, 67-76.
- Sümer Hatipoğlu, Z. (1999). *The effect of social skills training on perceived dimensions of social skills and sociometric status of primary school students*. Yayınlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2001). *Computer-assisted research design and analysis*. Massasuchets: Allyn and Bacon.
- Uz Baş, A. (2003). *İlköğretim 4. ve 5. sınıflarda okuyan öğrencilerin sosyal becerileri ve okul uyumu ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Uzamaz, F. (2000). *Sosyal beceri eğitiminin ergenlerin kişiler arası ilişki düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Verduyn, C. M. ve diğerleri. (1990). Social skills training in schools; An evaluation study. *Journal of Adolescence*, 13, 13-16.
- Walker, H.M. ve McConnell, S.R. (1995). *Walker-McConnell scale of social competence and school adjustment: Elementary version*. Londra: Singular Publishing Group.
- Yüksel, G. (1990). *Sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeyine etkisi*, Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.